

արխիմիթ առձեռն պատրաստ շատ կայ, պէտքէ միայն ենթարկել նորան փութաջան եւ սաստիկ գիտնական արուեստական վերլուծութեան, հրահանգ առնելով այդ ժամանակ նոյն իսկ մեթօդները եւ չափերը, որոնք տուեցին ժամատախտային թոյնի վերլուծելու ժամանակ այնպիսի փառաւոր եւ հաւասար հետեւանքներ: ժամանակը, նիւթական միջոցները եւ աշխատութիւնը, որոնք անշուշտ հարկաւոր են այդ փորձերը անելու համար, կգործադրուին մեծ շահով, քան թէ այն ժամանակը եւ միջոցները, որոնք վառնվում են ներկայ ժամանակում զանազան ստիկանական — բժշկական միջոցները գործնականապէս իրականացնելու համար:

(Թարգմանիչ)

Զատարեան Տ. Զատարեանց:

Է. Զ. ՄԻԱՔՆԻ ԲԱՆՆ ՈՒ ԲՐԻՉ:

«Հայաստանի սովը և Էջմիածին» անունով մի գրքոյի ձեռքս ընկաւ օրերս, հեղինակութիւն Արմենակ Սիւնիի, հետաքրքրութիւնս շարժուելով ծայրէ ի ծայր կարգացի, թէեւ առանց ախորժանքի եւ տխուր տպաւորութեան տակ, տեսնելով որ երբեմն մարդիք այնչափ գերի են լինում կրքի, մինչ բոլորովին կուրօրէն ուրանում են սպիտակի գոյնը եւ ամենայն ինչ սեւ մթութեան մէջ են տեսնում:

Ես նկատեցի, որ այդ գրքի ամբողջ նիւթն ու բառերն իսկ «Մշակի» առաջնորդող (ԴԷՊ Ի ԿՈՐՈՒՍՏ) յօդուածների կրքի-նութիւն են, Արմենակ Սիւնիի կեղծ անուան ներքեւ: Թէեւ չարժէր այդ գրքոյի անհամեստ ու սանձարձակ լեզուագարութեան եւ ցնդաբանութեան պատասխանել եւ այն եւս Արարատի կամ Մեղուի պէս մի լուրջ թերթի էջերում, բայց որպէս զի ընթերցողները չկարծեն թէ՛ յիշեալ գրքոյի մէջ մի մաղի չափ ճմարտութիւն կայ, կամ նորա հեղինակը գէթ ճանաչում ու պատուումէ հրապարակախօսի ս. պարտքն եւ ըստ այնմ հանգէս գուրս եկած է մի ծառայութիւն անելու ազգին, գրիչ

ձեռք առի մի համառօտ ակնարկ գցել նորա բռնած ընթացքի եւ ուղղութեան (Գէ.ՊԻ ԿՈՐՅԱՆՈՒՄՆ) վերայ եւ նորա հայհոյանաց անպրակն ամբողջապէս դատարկել իւր հեղինակի գլխին, ըստ տաճկական առածին *«էօղ քէսապաս», «էսա քէսա քէսապաս»*, վատ խօսքը՝ վատին, վատ դրամն՝ տիրոջ (դարձնել)։ Նոյն գրքոյկի հայհոյանքներ լսողն կամ ընթերցողն բնաւ չի մեղադրիլ ինձ, տեսնելով որ ես ինձանից ոչինչ նախատանաց բան աւելացրած չեմ, բայց միայն յետ եմ դարձնում նորա առ աղգային ընդհանրութիւն ուղղած հայհոյանքներն՝ դէպի ինքն հայհոյիչն, ինդրելով Արարատի պատուարժան խմբագրութիւնից ընդունել իւր էջերի մէջ սոյն պատասխանը։

ԱՌ. Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՍԻՒՆԻ Ի ՏՓԽԻՍ.

Պ. Սիւնի, նախ քան քեզ պատասխանելս ընդհանրութեան կողմից (այս քո հպարտ ոճն է), խոստովանում եմ, որ ես քեզ չափ վարժ չեմ սուր հայհոյանքի մէջ, թէեւ տարիներով Մշակի հայհոյանաց բառարանը զահէս տարած է. ուստի քեզ միայն *«պախօ»* անուն տալով եւ ապացուցանելով, քո բոլոր նախատինքն՝ զորս անխնայ տեղացել ես աղգի ընդհանրութեան — Հայ հոգեւորականութեան գլխին, նոյնութեամբ քեզ վերադարձրած կլինիմ։

Պ. Սիւնի, փարախի դրան մկկալդ այծի է, բայց անախորժ ձայնդ մատնացոյց է անում իսկական ախպր եւ փորիկ ցաւն հանդերձներդ, գիմակդ Յակոբին է, բայց ձայնդ դաժան Նսաւին է. մի կարծիր որ Նսաւակ հայրդ — աղգդ քեզ խաբուելով օրհնութեան կարժանացնէ, պատրաստած որսդ կուրօրէն ընդունելով, ոչ բնաւ. Հօրդ աչքերը սրտոն եւ եւ հեռատեւ. ուստի եւ քո բաժինքն է նախատինք, անէծք եւ արհամարհանք. որոտունջ մի անիր, վասն զի եթէ Քամն ծաղրելով իւր հօր — Նոյի յանգէտս պատահած մերկութիւնն, անէծք ստացաւ, ապա առաքինութեամբ զարգարուած մի Հայրն իբրեւ մերկ ներկայացնել, այն էլ ոչ եղբարց առաջ, այլ բնդհանուր աշխարհի եւ օտարների առաջ, ո՞րքան ապերախութիւն է եւ արժանի դատապարտութեան եւ անէծքի, ոչ միայն անմեղ ու բարերար Հօրից, այլ այն ամենից, որ լսում եւ զրպարտութիւնդ։

Պ. Սիւնի, դու այնքան մնորութել եւ խլանդակուեր ես, պատուոյ զգացումէն անգամ զրկուելով, մինչ հրապարակախօսի եւ մամլոյ յարգութիւնը, լսեմ վարկն ու համարումն զանախօսի եւ անում սանձարձակ լրբութեամբ եւ հայհոյութեամբ. ծայրահեղ զրպարտութեամբ եւ ստախօսութեամբ. գոնէ յարգէիր հրապարակախօսի եւ մամլոյ ազնուութիւնը: Քեզ ազատախօս ես հրատարակում, բայց չես ձանաչում ազատախօսութեան չափն ու սահմանը. մամուլը կամ հրապարակախօսը այն, պարտաւոր է մտրակել, խայտառակել մոլութիւններն, հարստահարողներն եւ ամեն տեսակ անազնիւ գործեր ու գործողներ, բայց ոչ բնաւ մասնաւոր սխալալի հաճոյանալու մտօր նորա չորրաժն ատել, զրպարտել կամ օտարին գործիք դառնալ:

Գիտե՞ս պ. Սիւնի, ինչ է քո ընտրած Մենտորի — առաջնորդի (Մշակի) ուղղութիւնը, որին պաշտում ես եւ նորա խօսքեր իրեւ պատգամ Արամազդի կամ Գեղբեան եռաժանի լիբայ նստող պատգամախօսի վճիռ ես ընդունում. նա իւր տասնամեայ գոյութեան մէջ Հայ հասարակութեան կամ գէթ մարդկութեան ոչինչ օգուտ չտալուց դատ, աւելի վնասեց, իւր յանգուգն յարձակմունքներով. ինչ հիմնարկութեան մէջ որ նա չէ առաջնորդել, կամ չէ մասնակցել, անօգուտ եւ ազգավնաս է հրատարակել, թէ եւ չկայ մի հիմնարկութիւն, որ իւր հեղինակութիւն լինի կամ մասնակցութեամբ սկսած. նա միշտ օտարի ածած ձուի վերայ է թուխս նստել եւ այն եւս ճիւղ է հանել, նա միշտ ինքն իրան հակասել է, երեկուան սիրածն այսօր ատել է, իւր սկզբանց մէջ միշտ փոփոխական է եղել, բացի հայ եկեղեցւոյ ու եկեղեցականաց վերայ յարձակելուց, հաստատ է միայն անհաստատութեան մէջ, նորա գլխի ցաւն է բռնում, արիւնը երակներին մէջ եփ է գալիս Հայ եկեղեցւոյ կարգ ու կանոն եւ եկեղեցականաց անունը լսելիս: Առածներ իսապապոյց են նոյն իսկ Մշակի թերթերն, զորս դու քաղուածք ես արել զրբոյկիդ մէջ, աւելի պարզն ասելով անբաժան ստուերի պէս հետեւել ես նորան:

Գանք գէպի քո զրպարտութիւններդ:

Պ. Սիւնի, զրբոյկիդ 7րդ երեսում ասում ես. «ինչ կը լինէր, որ եթէ ոչ խստութեամբ, գոնէ սրտաշարժ եւ ազգու հրաւերներով Եջմիածինը ժողովրդի ուշադրութիւնը դարձնէր Հայ սո-

վատանջների վերայ. իւր կոնգալներէց մի քանիսն ուղարկէր նուիրատու ժողովրդին աւելի սիրտ տալու: Աւրեմն, պ. Սիւնի, դու փոխանակ երկու աչքերիդ եւ երկու ականջներիդ գործ ես ածում միայն լեզուդ. փոխանակ երկու լսելու, երկու տեսնելու եւ մէկ խօսելու, միմիայն խօսում ես ու խօսում. կամաւ խուլ եւ կոյր ես դարձել ու չես կամեցել տեսնել կամ լսել Էջմիածնի ազգու հրաւերներ առ ամենայն ազգայինս՝ Արարատի միջնորդութեամբ, Վեհափառ Վաթուկիկոսի կոնգալներով, Արնօղի հրաւերներով եւ հրամաններով առ Առաջնորդս, առ Թեմականատեանս եւ առ Հոգ. կառավարութիւնս, Գուցէ դու այնքան ստեր ես լսել կամ ինքդ այնչափ ստեր ես խօսել, որ ուրիշի պատմած ճշմարտութիւնը քեզ անհաւատալի ես համարում, ականջներիդ չես հաւատում, միայն աչքերիդ ես վրտահանում, փառք Աստուծոյ, փոխանակ երկու աչքերի, չորս աչք ունիս, ականջներ ես դնում (ինչպէս հաւատարի գիտեմ) որպէս զի աչքերդ էլ քեզ չխաբեն, նոյն չորս աչքերով գայիր՝ տեսնել այն սովի ճգնաժամին, թէ՛ Էջմիածնի պարսպի տակ որքան Թուրք, Քուրդ, Եզիդի եւ Ասորի Հայ սովատանջների հետ միասին Էջմիածնի տաք—տաք յլուրն ու կակուղ պօքոններն էին վնջելում կշտապինս, քանի՞ հարիւր բնաւոր իւրեանց օրա կան հացն ու կերակուրը մըջիւնի պէս կրում էին Էջմիածնի սեղանատանից եւ հացատանից, որքան մարդիք ծառայում էին գորանց կերակրելու, ինչպէս Ալաշկերտի գաղթականաց ժամանակն, որքան ցորեան փոխարինաբար տանում էին ամբարից Վաղարշապատցիք, Օշականցիք եւ այլք, օրէն քանի՞ կարաւան սովատանջներ Տաճկահայաստանից ու Երեւանի նահանգից Էջմիածին դիմելով եւ միջանի օր սնունդ ստանալով զրուում էին հեռաւոր տեղեր, հանգերձ եւ այլն պիտոյքներ էլ ձեռք բերելու նուիրատուաց բարեսրտութեամբ: Ի՞նչ անէր Էջմիածին, հրաշից դարձ անցել էր, ոչ Յիսուսի հինգ ու եօթն հացեր եւ ոչ Եղիսէի եղն ու ալիւրն կային սարսափելի սովատանջ բազմութեանը լիացնելու, ինչ որ կարողնէր անել Էջմիածին, արաց առանց խնայելու, տիւ եւ գիշեր հացատան եւ ամբարի դռներ բաց էր արել, Արնօղի գրագիրներ պարապում էին կոնգալներ եւ հրաւիրագրեր ու հրամաններ արտագրելու եւ ամէն տեղ ուղարկելու: Այո՛, իբրեւ գթած Հայր չէր խնայում ամէն ջանքն իւր որդիք

կերակրելու, սովի ճանկից ազատելու, իմաստուն Յովսեփի նման ճշգրելով էր մատակարարում, որքան հնարաւոր էր, վասն զի ապագայի երկիւզն մի ծանր մտատանջութիւն էր պատճառում Էջմիածնին իւր բազմաթիւ միաբանութիւնն, իւր ձեւորանի ունեւնեւ բոլոր իրան գիմողներ սովից ազատելու հնարքներ խորհելով: Բայց եթէ դու պ. Սիւնի, իբրեւ ազգի Եւթալա պատգամաւոր եւ հաշուապահ հաշիւ ես պահանջում հասարակաց Հօրից, գիմիր սովատանջների կետր, յանձնաժողովի ընդ հանուր տեղեկագրին, երբ ժամանակին հրատարակուի. գերդատանի Հօր պարտքն է ըստ կարի պահպանել իւր գերդատանն առանց ցուցամոլութեան, սնապարծութեան եւ փռաւարութեան գիմելով հպարտանալու եւ երեսին զարնելու իւր կատարած պարտաւորութիւններն:

Պ. Սիւնի, քաջ հաշուապահ ես երեւում Էջմիածնի հանգանակած 17 հազարի տոկոսեաց տոկոսների մէջ. յայտուհիմ որ քոյ Բ. գործի մէջ նոյն հաշուով կը հաշուես պ. Կարէ-Քարէնի վանայ համար քսան տարի յառաջ հանգանակած հազարների տոկոսեաց տոկոսներն. բայց վանեցիք յօժարակամ բաշխում են նորա ժառանգորդներին անուշ անելու այդ տոկոսիքն իբր վարձ աշխատութեան, իսկ գրամագլուխն ծախսել մրցանակ գնելու ձեղապիսի քաջ հաշուապահի եւ հեղինակի տալու:

Պ. Սիւնի. թէեւ Էջմիածին չի ցանկանում որ իւր ձախ ձեռքն իմանայ իւր աջ ձեռքի արած բարիքն, բայց զայն ընդունողներն երախտապարտ որոտով ճանաչում ու քարոզում են, որ Էջմիածինն արաց, ինչ որ կարօղ էր անել. փրկեց հազարաւորների կեանքը սովի ճանկից, աւելի պահանջողները թող նախ քննեն իրանց արածն, թէ որքան օգնեցին Էջմիածնին, չասեմ թէ աւելի ընդգիւ Լացան, թելադրեցին, գրգռեցին ժողովրդին Էջմիածնի ձեռօք չօգնել սովատանջներին, ապացոյց այսմ Մշակի թերթերն:

Պ. Սիւնի, 14րդ երեսում փարիսեցական հպարտութեամբ ինք զինքդ Հայութեան պաշտպան եւ բարերար ես հրատարակում եւ հաւատարմ կեղտոտ խօսքերով յարձակուում ես Էջմիածնի վերայ՝ արտառապելով Մշակի հայհոյանքներն. որով բացայայտ երեւումէ, որ քո դարդն ոչ սովն է եւ ոչ սովատանջները

խնամատարութիւնն, այլ միմիայն նոյն նպատակաւ Հայ հոգեւորականութեան եւ նորա ներկայացուցիչ Վեհ. Կաթողիկոսի բոլոր սխրագործութիւններն եւ ազգօգուտ հիմնարկութիւններն իրրեւ ի վնաս ազգի ցոյց տալ: Արդէն անցաւ սոյն իւր օրերը դէպքերովն, այժմ՝ բնաւ կարեւորութիւն եւ առիթ չկար կրկնելու եւ ոչ եւս հանգանակութեան դիմելու: անցաւ այժմ, սոյն, բայց անմահ մնաց թէ Էջմիածնի քարերարութեան անունն առ սոլատանջս եւ թէ այն ամեն անհատի անունն, որ լսեցին Մայր Աթոռի հրաւերին եւ օգնեցին մարդասիրաբար ամեն մի սոլատանջին կամ նոյն թշուառութեան մատնուած ազգաց, առանց խորութիւն դնելու հասակի, սեռի, ազգի եւ կրօնի: Չեն մոռանում Էջմիածնի երախտիքն (ներկայ Վեհ. Հայրապետի օրով) սոլատանջ Կաղատացիք, Պարսկաստանցիք եւ ի վերջին նուագամբողջ Հայաստանի ժողովուրդք, բայց դու, ինչպէս ապերախս Հրէայ փարիսեցի առ ոչ ինչ համարելով ամեն երախտիք, դրքուում հո ժողովուրդն՝ աղաղակել քու շահի, քու և մահ անմահ Բարերարին: Բայց զմեր է քո ջանքդ, եւ հոյմարածութիւն է: Հայ ազգ շատ փորձերով զգաստացել ու համոզուել է, որ քեզապիսի Արեւեցու հաւատալն սարսափելի յիմարութիւն է: 14 դար յառաջ քո հայրենակից եւ պաշտօնակից ազգագաւ Արեւեցին քեզանից աւելի խաբել, կեղծաւորել, շողոքօրթել ու շորթել է Հայ ժողովրդին բաժանուել իւր հոգեւոր Գլխից, բայց չէ յաջողել, սակայն այդ մասին փոխանակ երկար ու բարակ պատասխանելու քեզ կամ համոզելու, ուղարկում եմ քեզ մի գրքոյի՝ «Ընդդիմութեան Վարդանայ բնդ Աստակայ» անունով: Հեղինակութիւն Ս. Գնունուոյ, նորա մէջ ըստ պատշաճին կստանան օրինաւոր պատասխանք, թէ քո նախորդիք եւ թէ քո նպատակդ նոյն է, անշուշտ վախճանն եւս նոյնպիսի լինի: Եթէ ոչ մահադարտից բանտ եւ որդնալից մահ, բայց անարակոյս բնդհանրութեան նախատինք եւ արհամարհանք, պատմութեան եւ ապագայի արդար վճիռն առ ազգագաւս եւ զրպարտիչս ազգի:

Պ. Սիւնի, արդէն քո եւ քեզապիսեաց գիմակն պատուուել է, ամեն ոք ճանաչում է թէ դու ո՞վ ես եւ ինչ նպատակի ես ծառայում: Գիտէ որ քո տղայական սպառնալիքներ սղնձի զօղանչում են, ինչ որ երազում ես, ինչ որ տենդաբանում ես, ա-

ուանց հետեւանաց կը մնան, երազդ ու ցնորքդ միշտ երազ ու ցնորք կը մնան եւ միայն ինքդ ես խաբուում:

Պ. Սիւնի, չկարծես թէ ես գրիչ ձեռք առի անդգամ գրածիդ անդգամութեամբ պատասխանելու, ոչ, բնաւ, իմ գրածներս հայհոյանք չեն եւ ոչ եւս ճշակական կամ «խնայական» ԻՇՈՅՆԵՐ, ինչպէս վերեւն ասացի, ես անվարժ եմ այն տեսակ անձուհի ճարտասանութեան, իմ ծանր ու խիստ երեւցած բառերս կրքի արգիւնք չեն, այլ միայն քո եւ քեզապիսիների գիմակին թափանցկութիւն տալ, ձեր ներքինն, ձեր գաղանիք համարածն, ձեր սեւ վարագուրով ծածկած ազգակործան նպատակն ի լոյս արեւու հանել, թէեւ դու ինքդ արդէն քո օրավարձդ որոշել ես գրքոյկիդ 24 եւ 25 երեսներումն «ամբողջ ազգի ատելութիւն, անարգանք եւ հալածանք ձեր գէմ», փոխանակ քաջագործութեանդ, որով կամիս բաժանել Հայ ժողովուրդն իւր եկեղեցուց, իւր հոգեւոր Գլխից, մի վաղանցուկ ու երեւակայելի օգտի համար. փորում ես Հայ եկեղեցւոյ հիմքն տապալելու եւ օտարից հաց որսալու նպատակաւ, որք քեզ կացին շինած՝ մեղանից պատրաստած կոթովդ գցել են մեր անտառի² մէջ անխնայ կոտորել պտղատու ծառերն:

Պ. Սիւնի, քո պարսկական երկարաբանութեան գլխաւոր նիւթըն է Այաշկերտի գաղթականաց համար Էջմիածնի հրաւերներով ու կոնդակներով հանգանակած 17 հազար բուբլին Մշակի պահանջման համաձայն չգործող լուրջ ոլորտին՝ որի պատասխանն տարիներով յառաջ ստացել է քո նախատիպդ, քո կաշապարդ Մշակը, Արարատի խմբագիր Արժ. Ս. Վ.-ի. կարճ եւ ազդու ազդարարութեամբ, բայց զարմանում եմ տղայամտութեանդ վերայ, թէ ի՞նչի ազգի կեղծ բարեկամ Մշակի հարցման անբաւական ես համարում Արարատի Արժ. խմբագրի պատասխանն, եւ Մշակի պահանջն ազգի պահանջ ես համարում, որը յաւէտ օրգան է իւր կրքին, օտարաց եւ այլոց իւր ֆալճիկէրով եւ քառալիկէրով, իսկ Հայ եկեղեցւոյ եւ ազգի ձայն ու պաշտպան Արարատն իբրեւ վարձկան փաստաբան կամիս ցոյց տալ:

Պ. Սիւնի, խնդրեմ ասա՛, եթէ Մայր Աթոռն կամ նորա Գահակալն — ազգի իրաւանց պահապանն իրաւունք չունի ազգային ստացուածքն յօգուտ ազգին գործադրելու, ինչպէս ցնորաբանում ես 32րդ երեսում, ապա քեզ միլ տուեց այդ իշխանու-

Թիւն, այդ պատգամաւորութիւն եւ հաւատարմութիւն, խել նորա դարեւոր սրբագործեալ իրաւունքն, ինքդ իբրեւ Ինչակաշ Բընարք եւ պաշտպան ձեւանալով ազգային իրաւանց:

Պ. Սիւնի, Հայ ազգ քաջ համոզուած է, որ ձեր խմբակը օտարի պաշտպան է, օտարի ձայն է զուշում ձեր մէջ, ձեր եղանակով ոչ ով չի պարուժ, ոչ ով չի խաղում, ձեր խաղողիչ զուշումներ, զահա տանող շունչներ չունին ոչ մի ներգաշնակութիւն, Թէեւ միշտ փոփոխուում են ԳՌԻԼՈՎԻ գուռնափչիկ գայլի, արջի եւ կապի տեղափոխութեան կարգով, Թեւեւ ինքդ համոզուել ես, որ ձեր փշած զուռնան մի որ եւ իղէ ներգաշնակութիւն ունի, բայց խիստ կըսխալուիս, ձեր ամեն մի շնչաւութիւն, ամեն մի փշումներ միմեանց հակառակ ու ներհակ են, եւ այս հեշտութեամբ կարող էիր խմանալ եթէ ահանջիդ խցած բուրգն ու բամբակը մի քանի րոպէ հոնէիր: Ձեր զուռնան երբեմն գուռաց դպրոց, դպրոց, երբեմն հրացան հրացան, երբեմն արուեստանոց, արուեստանոց, եւ երբեմն էլ գայլի օրօրօր իշարալէր: Ձեր անզուսպ կրքին խաղալիք շինեցիք Եջմիածին իւր գործողներով: Կ. Պօլսոյ պատրիարքարանն իւր երեսփոխաններով, միշտ մտրակեցիք ազգի անձնանուէր պաշտօնեաներին, նոցա ամեն մի ազգօգուտ հիմնարկութիւններն իբրեւ վնասակար հրատարակեցիք:

Պ. Սիւնի, ոչ մի օտարազգի անհատ չէր կարող իրան այնչափ կորցնել, իրան այնչափ անազնուացնել, որ ամբողջ Հայ հոգեւորականութիւն ներքին թշնամի ներկայացնէր ազգին եւ արտաքին թշնամու հետ բազմապատկու աւելի վտանգաւոր զրպարտէր, ուրանալով նորա անուրանալի բարեքներն առ ազգն եւ առ եկեղեցին: Որքան դու բոլորովին մարդկութեան չափն ու սահման կորցրած, մարմնացած լրբութեամբ հայհոյում ես 38 լրբ երեսում Թէ «Իւրեանց պաշտօնին չհամապատասխանող անարժան հոգեւոր պաշտօնեաներ սկսեալ Եջմիածնի ամենաբարձր հոգեւորականից մինչեւ գիւղական յետին ժամկոչը աշխատում են հայեր կուրութեան մէջ պահել, որպէս զի նորանց աչքեր չբացուին»: Եւ 39 լրբ երեսում աւելի եւ աւելի յառաջ մղելով ծայրայեղ զրպարտութիւնդ, ասում ես, «Եջմիածնի Թեազրութեամբ կաշառել են Թուրք պաշտօնեաներին, քիւրդ պէյերին եւ նոցա սպառնալիքներով եւ չարչարանքներով առել են

խեղճ հայ ժողովրդից դանադան անկանոն արգիւնքներ, չխնայելով նոցա կեանքն անգամ . . . եւ իբրեւ ապացոյց զրպարտութեանդ, զրպարտում ես Յ. Առաջնորդին: Ինչպէս որ Ռուս — հայաստանում մամուլն կրից գործիք էք ըինել ձեր օտարահոգի խմբով, նոյնպէս եւ ձեր մի ամուսկիցն Կ. Պօլսոյ ազգի արժանաւոր գործիչներ ձեռք առած զրպարտումէ աւելի կատաղութեամբ, աւելի վտանգաւոր կերպով, շորթելով շողոքորթելով (երբեմն ձեր խմբէն Կառնաճան անուանեալն) Ս. Ներսէս Արքեպիսկոպոս — սպարիարքին, նորա ձեռնարկութեանց խոչընդոտ է զրպարտում Ազգ. Վարչութեան անդամներին, որպէս զի յաջողի նախանձ եւ ատելութիւն գրգռել նոցա մէջ եւ ինքն պղտոր ջրում իւր որսն անէ, այսինքն բաժանում գցել Հայ հոգեւորականութեան եւ քաղաքական գործողների մէջ, փոփոխել արժանաւոր պաշտօնեաներ եւ անարժաններով եկեղեցւոյ կարգն ու կանոնն խանգարել, որով եւ իւր նպատակին հասնել:

40րդ երեսում ցաւում ես թէ ինչի՞նչ միաճնի ձեմարանի վարչութիւնն քանի տարի յառաջ արգելել է Մշակ կարգաւ աշակերտներին: Պ. Սիւնի, խնդրեմ ասա՛, ո՞ր համեստ ծնօղ ներում է իւր զաւակներին թողնել իւրեանց պարապմունքներն ու գնալ լսել փոփոցային հայհոյանքներ, եւ ո՞ր համեստ հայրը ներումէ իւր որդւոց՝ կարգաւ կամ լսել ձեր անազնիւ գրածներն, որ թոյն են անմեղութեան եւ միամտութեան, եւ յորդոր ապերախութեան:

Դու Պ. Սիւնի, Հայ հոգեւորականութեան մէջ գտնում ես միմիայն երկու անձնաւորութիւն, Ս. Ներսէս եւ Խրիմեան, բայց ոչ թէ իրօք նոցա աշխատութիւնն քեզ գիւրեկան է եկել եւ կամ օգտաւէտ ես համարում, այլ որովհետեւ կամենում ես ծածկել ծայրահեղ ատելութիւնդ դէպ ի Հայ եկեղեցականք, իբրեւ գիմակ ես գործածում այդ երկու հոգեւորականների գովութիւնդ, որոց եթէ չասեմ աւելի, բայց հաւասար աշխատակիցներ շատ կան Հայ հոգեւորականութեան մէջ, թէեւ երբեմն քո ձուլիչ Մշակն հայրենեաց մատնիչ անգամ հրատարակեց Ն. Սրբազանին, եւ ուղղակի ու անուղղակի ձեւերով թուրքաց մուկեանքների կատաղութիւնն հրաւիրեց Խրիմեանի վերայ, նորան իբրեւ ապստամբութեան պարագլուխ եւ

յեղափոխապէս հրատարակելով, որով թուրքիոյ կառավարութիւնը մտադրուեց Կ. Պօլիս կանչել ու դատել նորան, սուտ եւ ինքնահնար լուրեր հրատարակեցիք եւ ցոյց տուիք թէ վանայ եւ այլն հայաբնակ տեղերում ապստամբութեան կեդրոններ են պատրաստուած: Խնդրեմ ասացէք, սորանից աւելի մասնութիւն եւ զրպարտութիւն կարելի՞ էր սպասել թուրք լրագրից: ձեր բարեկամութիւնն արջի բարեկամութիւն է, մի հարուածով մահացնել ազգային գործողներին: Այո՛, ձեզ ցաւ է Վեհ. Տ. Տ. Գէորգ Գի. Ամենապատիւ Ս. Ներսէս եւ Խրիմեան Արքեպիսկոպոսաց եւ այլոց գործունէութիւն եւ նոյն իսկ ներկայութիւն տեսնել կամ լսել: ձեզ ի ներքուստ հաճելի եւ համակրելի են Հասունեան, Պօյաճեան, Ամիրխանեան եւ այն ամեն անձնաւորութիւններ, որ յաջողակ են ազգի մէջ երկպառակութեան որոմն ցանելու: գժտութեան խնձոր գլորելու, ասածներին կենդանի ապացոյց են ձեր խմբակի պռոտոսխոսութիւններն եւ տղայական դատողութիւնները: Ինչպէս անցեալ տարի ձեր ամսլակից Կարապետ իւր սուտ եւ ինքնահնար լուրերով լցրեց Գօլոսի եւ Մշակի թերթերն, թրդութակցութեան ս. պարտաւորութիւնն ի վատն գործածելով եւ մամուլն իւր ստախոսութեան գործիք շինելով, հնարեց թէ «Հայեր կոտորեցին քրդաց գեղեր, Ասորի Մարշիմանի օգնութեամբ վանայ բերգը գրաւեցին եւ յանձնեցին Խրիմեանին եւլն. եւլն. իսկ այս տարի Կ. Պօլսում ձեւանում է իբրեւ ռուսահայոց միակ պատգամաւոր եւ հաւատարմատար, իւր սուտ ու մուտ լուրերով եւ ձրի զրպարտութիւններ կուտելով Հայ ազգի ներկայացուցիչների գլխին հայու հացի հետ հայու միսն ուտելով, բայց շուտ ճանաչեցին Կ. Պօլսեցիք նորա նպատակն ու հեռացան, եւ կրկնեցին Եղիշէի վճիռն «եգիտ այս Աւտուցին զայն Սիւնեցին համամիտ եւ համաձայն ի կործանումն հայութեան եւ եկեղեցւոյ»:

Պ. Սիւնի, Տաճկահայք որքան ճշմարտութիւն գտան այդ պարոնի շահատակութեան պատմութեան մէջ, որ լցրին Մշակի թերթերն եւ շինեցին նորան Կարապետի պէ՛տք: սովատանջներն եւս նոյնքան ճշմարտութիւն են նկատում քո «Վ. Եղիշէի անուն կրօղ գրքոյկի մէջ, եւլաւ հասկացան, որ քոնպատակդ է միմիայն Հայ հոգեւորականաց վարկն ու համարումն օտանալիս անել եւ

քանդել էջմիածնի հիմն, որի պայծառութիւնն ցաւ է մեր թէ արտաքին եւ թէ ներքին թշնամեաց:

Պ. Սիւնի, զրպարտութեանդ 52րդ երեսում ցաւում ես Արարատ ամառայի նուիրական ԱՐԱՐԱՏ անուն կրելու վերայ եւ առաջարկում ես քո բնաւորութեան յատկանիշներից մին ընտրել (կրօնի հրապարակ, Խաւարի դռանէ, Կոստանթնուպոլիսի Ռաշիդի Կալիպի-Քան Զեյնի եւայլն): Պ. կնքահայր, եթէ ազգութեան եւ եկեղեցւոյ օրգան ու պաշտպան Արարատն արժանի չէ նուիրական ԱՐԱՐԱՏ անուան, միթէ եկեղեցւոյ ԲԱՆՈՒ ԲՐԻՉ Սիւնին արժանի է Արմենակ անուան, մինչդեռ իւր գործերն կնքում են զինքն Սիւնեցու ամենայնարմարաւոր վերտառութեամբ:

Պ. Սիւնի, որքան ցաւ է քո անուանակից եւ պաշտօնակից մարդպան Սիւնեցուն Յովսէփ, Ղէսնդ եւ Սահակ անուններ լրեսին, թէեւ նեղն ընկած ժամանակը կեղծաւորութեամբ պաշտում էր նոյն անուններն, նոյնպէս եւ քեզ վիշտ է լսել Գէորգ Գ. Ներսէս եւ Խրիմեան անունների, մինչդեռ աշխատում ես արդարացիել նոյա պատժածներն եւ սրբացնել այնպիսի հոգեւորականներ, որոց կենսագրութեան եւ պաշտօնավարութեանց բնաւ տեղեակ չես:

Է՛հ պ. Սիւնի, պատճառ եղար Արարատի ընթերցողաց գլխացաւութեան, ճէի պոչը կարճ եմ անում, արդէն յայտնի եղան որ քո գրածներն ոչ միայն զրպարտութիւն են, այլ եւ իրարու հակառական տենդաբանութիւն. դու նկարագրումես Ս. Մանկունին իբրեւ տիպար ազահութեան եւ հարստահարութեան եւ մի եւ նոյն ժամանակ ձեւացնումես սարսափելի շուայլ եւ անհաշիւ մոխող. ասումես «Մանկունին 25 հազար բուբիով գահալիփել տուեց Խրիմեան պատրիարքին, եւ 50 հազարով էլ աշխատում է Ներսէս պատրիարքին գահալիփել, Սայիգ փաշայի ձեռքով թունաւորել նորան», եւ ի՞նչի, ի՞նչ հարկ այդքան գումար վատնելու (եթէ ունի), ի՞նչ նպատակով, ի՞նչն ստանալու պատրիարքական պաշտօնն, եւ այդ պաշտօնից որքան վտտակելու ակնկալութիւն, բաց ի քաղցած քնելուց, բացի աւելի աշխատելուց, նեղուելուց եւ ձեղապիսիներից զրպարտելուց. այս զրպարտութիւնն կնիք ես դնում միւս ծայրահեղ զրպարտութեանցդ, բայց հաւաստի եղիր, որ քո գրեցիկի ընթերցողներ քեզ կատարեալ թուլակ են անուանում, անգիտակցաբար

ուրիշի կրկնածն կրկնելու, կամ իսպառ խելացնոր շապահան մին: Գիտե՛ն պ. քո գրածներ — անգիտակցաբար ուրիշի կըրկնածներդ կարգացողներ, քեզ նմանեցնում են երբեմն Կ. Պօլսի ազգային հիւանդանոցում գտնուած խելացնոր Գէօրջն (Գրիգոր, գուցէ եւ քո իսկական անունն էլ Գրիգոր լինի) որ մի բառ օրերով կրկնում էր շարունակ «ցուրտ է, ցուրտ է, ցուրտ է», երբ յիմարապահն զայրանալով նորա վերայ ասումէր «շոգ է, շոգ է», նա էլ մոռանալով «ցուրտ ցուրտ» կրկնելն, կրկնում էր «շոգ է շոգ է»: Այսպէս անցեալ տարի ձեր խմբակի բերանը ընկած էր «Ղազար տէր Ղազարեան եւ Սարգիս Նազարեան» անուններ, մի տարի շարունակ այնչափ կրկնեցիք, որ ընթերցողի զահլան տարաք, եւ այս տարի չեմ՝ յիշում թէ որ խենթապահն զայրանալով ձեր անմիտ կրկնաբանութեան վերայ փոխել տուեց ձեզ եւ սորվեցուց սերտել ու կրկնել «Մանկունի» անունն, եւ ինչ զեղծում, ինչ մի վատ իրողութիւն նկատէք ազգաց մէջ ծագած «Մանկունին» էք նշմարում նոյն գործոց մէջ, այդ էլ մի տեսակ ցնորք է: Աստուած ցոյց չտայ իմ թշնամուն անգամ:

Պ. Սիւնի, ստախօսների համար տաճկական առածն ասում է, «Արաբերէն սովորելն ի՛նչ հարկ, յարմարցո՛ւր. ասա՛ մի բան, կը լինի Արաբերէն», (արաբճապէլմէք նէ՞ հաճէթ, ուլտուր ուլտուր սէօյլէ): Դու ստախօսելու եւ զրպարտելու մէջ լաւ ճարտարաբան ես, կարող ես ասե՛ որ «Հայաստանի սովն էջմիածնի խորհրդով եւ ձեռքով սկսաւ, Մշակի ձեռքով բարձաւ». քեզ համար փաստ եւ ապացոյց ի՛նչ հարկաւոր, մամուլն ազատ է, գրիչդ պատրաստ, թանաքն առատ, գրի՛ր ու տպի՛ր, վիմագրի՛ն էլ պարապ է 12 բուրլիով դժում է ուղածդ պատկերներ. այսպիսով դու քիչ միջոցի մէջ նպատակիդ կը հասնես, մի քանի հազարներ դիզելով կապրիս, դու օտարի մունետիկ ես վարձուել, բարձր ձայնով ազաղակիր բա՛ն Կոստան, հա՛ւալ մաղախ, քեզ էլ մուշտարի պակաս չի լինում. հասարակաց արհամարհանքն ու զղուանքն առ ոչինչ համարել քո սիղբունքդ է, ապագայից երկիւղ եւ ամօթ կրելու զգացմունքդ արդէն մեռած է:

Ս. Բ. Գ. Վ.